

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН ТА
МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

**ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА З
ПРАВОВОЮ СИСТЕМОЮ УКРАЇНИ**

*МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ*

Рівень вищої освіти : другий (магістерський)

Спеціальність: 081 «Право»

2022

УДК 341.01

Рекомендовано до друку:
Вченою радою
економіко-правового факультету,
(протокол № 3 від «29» жовтня 2021 р.)

Рецензенти:

Миколенко О. І., докт. юрид. наук, професор, завідувач кафедру адміністративного та господарського права

Стрельцова Є. Д., докт. юрид. наук, доцент, завідувачка кафедру загальноправових дисциплін та міжнародного права

Нігреєва О.О.

Проблеми взаємодії міжнародного права з правовою системою України: методичні рекомендації до вивчення навчальної дисципліни для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право» / О. О. Нігреєва / Одеській національний університет імені І. І. Мечникова. Одеса: СПД Жмай, 2022. 32 с.

ЗМІСТ

1.	Пояснювальна записка.....	4
2.	Тематичний план навчальної дисципліни.....	6
3.	Зміст лекцій, плани семінарських занять, методичні вказівки для самостійної роботи студентів.....	7
4.	Контрольні питання з навчальної дисципліни.....	23
5.	Список рекомендованих джерел для вивчення навчальної дисципліни.....	25
6.	Методи навчання та система контролю знань.....	30

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Робоча програма дисципліни «Проблеми взаємодії міжнародного права з правовою системою України» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів (другого рівня вищої освіти) за спеціальністю 081 «Право».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є положення відповідно до структури курсу, що складається з 6 тем, які демонструють взаємодію міжнародного права із національним правом України, викриваючи її проблемні аспекти у таких сферах, як укладення міжнародних договорів та участь у інших видах міжнародної правотворчості, звернення до міжнародних судів, співпраця із у Міжнародним кримінальним судом, участь у СОТ тощо.

Міждисциплінарні зв'язки: «Міжнародне публічне право», «Міжнародне приватне право», «Порівняльне правознавство», «Теорія держави і права» тощо.

Метою дисципліни є надання студенту ґрунтовних знань у галузі міжнародно-правового регулювання міжнародних відносин, розвиток навичок їхнього практичного застосування, виховання в нього поваги до цінностей сучасного міжнародного права та формування в нього розуміння процесу та особливостей його взаємодії із національною правовою системою, спрямованих у подальшому на вдосконалення цього процесу.

Завданнями дисципліни є:

- опанування студентами інструментарію науки міжнародного права;
- вивчення загальних положень сучасного міжнародного права, які вступають у взаємодію із національною правовою системою;
- розвиток навичок роботи з першоджерелами, зокрема, міжнародними договорами, законами України, як-то: розуміння студентами основних понять, орієнтація у змісті договору, закону, його тлумачення;
- формування у студентів вміння комплексного та глибокого аналізу спірних та проблемних ситуацій взаємодії двох систем;
- розуміння студентами основних тенденцій процесу взаємодії міжнародного права із національним правом.

Міжнародне право взагалі та курс «Проблеми взаємодії міжнародного права з правовою системою України» зокрема являють собою досить складні навчальні дисципліни. Це обумовлено великим обсягом матеріалу, який мають засвоїти студенти. Крім того, багато положень міжнародного права є дискусійними, що, як наслідок, спричиняє наявність різних, а іноді й цілковито протилежних точок зору з одного питання. Отже, у процесі вивчення курсу принципову роль відіграють лекційні заняття, у рамках яких студенти за допомогою викладача знайомляться з найважливішими положеннями міжнародного права, що вступають у взаємодію із національною правовою системою, та можуть зорієнтуватись у розумінні складних дискусійних тем та питань. Більш поглибленому вивченню та

засвоєнню матеріалу сприяють практичні заняття, основний час яких присвячується розв'язанню задач із міжнародного права та написанню тестових контрольних робіт. Для якісного вивчення та закріплення матеріалу вкрай необхідною є наполеглива самостійна робота студента. Задля полегшеного структурованого опанування навчальною дисципліною студенти мають користуватися питаннями для самостійної роботи та заліку, наведеними у методичних рекомендаціях. Результати їхньої роботи над завданнями, запропонованими для самостійного розв'язання, повинні бути викладені у письмовій формі. Корисним для вивчення матеріалу є також надання відповідей на питання запропонованих контрольних робіт, що мають зорієнтувати та підготувати студента для підсумкового контролю наприкінці курсу. Звісно, що у процесі самостійної підготовки студенти повинні користуватися не тільки курсом лекцій, але й підручниками та іншими джерелами, зазначеними у списку рекомендованої літератури. Підсумковою формою контролю знань є складання іспиту.

Вимоги до знань і умінь:

А) знати:

- основні положення теорії міжнародного публічного права, чинне законодавство України, що стосується укладання міжнародних договорів, наукові підходи до взаємодії міжнародного та національного права;
- перелік джерел міжнародного права, їх визначення та характеристики;
- особливості процесу міжнародної правотворчості та участі у ній держав;
- основні міжнародні організації, членом яких є Україна, та переваги участі у їх роботі

Б) уміти:

- орієнтуватися у сучасних підходах стосовно взаємодії міжнародного та національного права;
- коректно застосовувати міжнародно-правову юридичну термінологію;
- розрізняти міжнародні акти юридично обов'язкового та необов'язкового характеру;
- визначати можливість та оцінювати перспективи звернення до міжнародних судів та арбітражу у випадку виникнення міжнародних суперечок за участі України;
- користуватися рішеннями міжнародних судових інституцій та іншими міжнародними актами при обґрунтуванні власних вимог та позиції у міжнародних суперечках.

2. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с. р.		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Основи взаємодії міжнародного та національного права												
Тема 1. Співвідношення міжнародного та національного права	13	2	2			9	13	1				12
Тема 2. Реалізація норм міжнародного права на національному рівні	12	2	2			8	14	1				12
Змістовий модуль 2. Джерельна база у контексті взаємодії правових систем												
Тема 3. Участь держави у процесах міжнародної правотворчості	8					8	12	1				11
Тема 4. Міжнародні договори як джерела міжнародного та національного права України	15	4	2			9	13	2	1			11
Змістовий модуль 3. Інституціональні аспекти взаємодії												
Тема 5. Звернення до міжнародних судів та арбітражу як один з основних засобів вирішення міжнародних спорів	17	4	4			9	14	1	1			12
Тема 6. Участь України у СОТ	12	2	2			8	12	1				11
Тема 7. Міжнародний кримінальний суд та Україна: питання взаємодії	13	2	2			9	12	1				11
Усього годин	90	16	14			60	90	8	2			80

3. ЗМІСТ ЛЕКЦІЙ, ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ, МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Тема 1. Співвідношення міжнародного та національного права

Лекція

Визначення міжнародного права. Місце міжнародного права у міжнародній системі. Особливості міжнародного права у порівнянні із національним правом (специфічний предмет регулювання; суб'єкти права; джерела права; процес створення норм та забезпечення їх дотримання). Співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права. Теорії співвідношення (моністична з приматом національного права; моністична з приматом міжнародного права; радикальна дуалістична; теорія поміркованого дуалізму; теорія координації). Співвідношення міжнародного права та національного права України.

Семінарське заняття

1. Міжнародне право як особлива нормативна система: визначення, роль.
2. Особливі риси міжнародного та національного права.
3. Співвідношення міжнародного права із національним правом.
4. Моністична теорія співвідношення.
5. Дуалістична теорія співвідношення.
6. Співвідношення міжнародного права та національного права України.

Контрольні запитання до семінарського заняття

1. Надайте визначення міжнародного права.
2. У чому різняться спосіб нормоутворення у міжнародному праві порівняно із внутрішньодержавним?
3. Визначте особливості теорії координації щодо співвідношення міжнародного та національного права.
4. Як конституції різних держав світу регулюють співвідношення міжнародного та національного права?
5. На користь якої теорії можна тлумачити положення ст. 9 Конституції України?

Методичні вказівки до вивчення питань теми

Перед тим, як почати розгляд сутності та особливостей міжнародного права, необхідно зупинитися на міжнародних відносинах у цілому, надати їхнє визначення, розтлумачити широке та вузьке розуміння зазначеної категорії. Міжнародне право займає суттєве місце в існуючій міжнародній

системі, адже є її необхідною складовою, поряд із суб'єктами та тими відносинами, що між ними виникають. Необхідно підкреслити особливе значення, яке мають норми міжнародного права у контексті глобалізації, прискорення науково-технічного прогресу та зростання глобальних проблем людства.

Визначення міжнародного публічного права неможливе без виокремлення його необхідних ознак. Варто підкреслити, що воно являє собою окрему нормативну систему, яка має власний предмет регулювання, суб'єктів, джерела, об'єкти, спосіб утворення норм та забезпечення їхньої дії тощо.

На окрему увагу заслуговує питання співвідношення міжнародного та внутрішньодержавного права, адже саме воно було та лишається ключовим у правовій науці. Приступаючи до розгляду цього питання, слід пам'ятати про наявність великої кількості різноманітних теорій та концепцій щодо нього, які переважно зводяться до дуалістичного та моністичного підходів у розумінні зазначеного співвідношення.

Незважаючи на те, що протягом століть вчені різних країн намагалися обґрунтувати різні точки зору щодо цього питання, у наш час у більшості держав нормативно закріплений примат (верховенство) міжнародного права над внутрішньодержавним. У своєрідний спосіб закріплений він і у статті 9 Конституції України. Основним наслідком визнання примату міжнародного права над внутрішньодержавним є обов'язок імплементації (дотримання, виконання) норм міжнародного права на національному рівні. Необхідно розуміти, що належна імплементація являє собою не тільки внесення змін у національне законодавство, але й утворення можливості практичного застосування відповідних міжнародно-правових норм до конкретних відносин у державі, що визнала для себе їх обов'язковість.

Рекомендована література та нормативні матеріали

1. Гердеген М. Міжнародне право. Київ : К.І.С., 2011. 516 с.
2. Міжнародне публічне право: підручник у 2 т. / В. В. Мицик та ін. Харків: Право, Т.1. Основи теорії. 2020. 416 с.
3. Нігрєєва О. О. Примат міжнародного права за законодавством України: *матеріали Міжн. наук. конф. «Проблеми національної державності»* (Одеса, 26.03.2010). Одеса : Астропринт, 2010. С. 200–203.
4. Статут Організації Об'єднаних Націй та Статут Міжнародного Суду 1945 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_010
5. Конституція України від 28.06.1996 (дата оновлення: 01.01.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
6. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 (редакція від 11.04.2021). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>

Тема 2. Реалізація норм міжнародного права на національному рівні

Лекція

Форми та зміст реалізації норм міжнародного права. Механізм реалізації, його міжнародно-правова та внутрішньодержавна складові. Поняття імплементації у вузькому та широкому значенні. Імплементація як процес перетворення норм міжнародного права на внутрішньодержавні. Способи імплементації (трансформація, пряма рецепція, бланкетна рецепція, посилення). Імплементація як процес реалізації міжнародних зобов'язань держави. Проблеми імплементації міжнародних правових норм в Україні.

Семінарське заняття

1. Реалізації норм міжнародного права.
2. Поняття імплементації у вузькому та широкому значенні.
3. Способи імплементації (трансформація, пряма рецепція, бланкетна рецепція, відсилання).
4. Імплементація як процес реалізації міжнародних зобов'язань держави.
5. Реалізації норм міжнародного права за національним законодавством України.
6. Національне законодавство України та міжнародна судова практика.

Контрольні запитання до семінарського заняття

1. У чому різниця концепцій імплементації, інкорпорації та трансформації щодо здійснення міжнародно-правових норм у внутрішньодержавній правовій системі?
2. Який спосіб імплементацій властивий державам, де визнана моністична теорія співвідношення міжнародного та національного права?
3. Який спосіб імплементацій властивий державам, де визнана дуалістична теорія співвідношення міжнародного та національного права?
4. Які способи імплементації застосовують в Україні?

Методичні вказівки до вивчення питань теми

Тема щодо реалізації норм міжнародного права на національному рівні є дуже важливою для правильного розуміння механізмів взаємодії двох систем. Понятійний апарат цієї теми не є усталеним, що створює серйозні проблеми для розуміння матеріалу. Студенти повинні розуміти поняття імплементації у вузькому та широкому сенсах.

Розглядаючи імплементацію у вузькому сенсі як процес введення норм міжнародного права в національну правову систему, студенти мають звернути окрему увагу на способи імплементації. З цього приводу існують

різні концепції, у котрих по різному визначається їх перелік та назви. При підготовці, студенти повинні уявити значення трансформації, прямої рецепції, бланкетної рецепції та відсилання.

Розглядаючи імплементацію у широкому сенсі як організаційно-правову діяльність держави з метою реалізації прийнятих нею міжнародних зобов'язань, студенти мають розуміти необхідні складові такої діяльності.

На останок необхідно перейти до розгляду проблем імплементації міжнародних правових норм в Україні. У цьому аспекті буде доречним звернутися до національного законодавства України щодо виконання міжнародних зобов'язань, зокрема, Закону України «Про міжнародні договори» 2004 р. Потрібно також знати особливості взаємодії правової системи України та міжнародної судової практики. У цьому аспекті особливу увагу слід звернути на Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» 2006 р., ст. 17 якого визнає практику Європейського суду з прав людини джерелом права. Таке формулювання свідчить на користь твердження про пряму дію норм міжнародного права у національному правопорядку, що сприяє їх більш ефективній імплементації. Заразом час ситуація не є однаковою для інших міжнародних договорів України, які не забезпечені дієвими механізмами та органами контролю.

Рекомендована література та нормативні матеріали

1. Гердеген М. Міжнародне право. Київ : К.І.С., 2011. 516 с.
2. Міжнародне публічне право: підручник у 2 т. / В. В. Мицик та ін. Харків: Право, Т.1. Основи теорії. 2020. 416 с.
3. Статут Організації Об'єднаних Націй та Статут Міжнародного Суду 1945 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_010
4. Конституція України від 28.06.1996 (дата оновлення: 01.01.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
5. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 (дата оновлення: 02.12.2012). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>
6. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 (редакція від 11.04.2021). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>

Тема 3. Участь держави у процесах міжнародної правотворчості

Лекція

Поняття міжнародної нормотворчості та правотворчості. Джерела міжнародного права. Міжнародна договірна та звичаєва правотворчість. Особливості утворення міжнародних звичаїв. «М'яке право». Правотворче значення рішень міжнародних судів. Рішення міжнародних організацій та

односторонні акти держав як засоби врегулювання міжнародних відносин. Правова природа Будапештського меморандуму 1994 р. Концепція естопеля. Держава як суб'єкт міжнародної правотворчості. Зв'язок міжнародної та національної правотворчості. Участь України у процесах міжнародної правотворчості.

Семінарське заняття

1. Поняття міжнародної нормотворчості та правотворчості. Етапи утворення норм міжнародного права.
2. Джерела міжнародного права: визначення, перелік.
3. Міжнародна договірна та звичаєва правотворчість.
4. Особливості формування допоміжних засобів для врегулювання міжнародних відносин.
5. Держава як суб'єкт міжнародної правотворчості.
6. Зв'язок міжнародної та національної правотворчості.

Контрольні запитання до семінарського заняття

1. Охарактеризуйте основні етапи утворення норм міжнародного права.
2. У чому полягає вираження *opinio juris* при формуванні договірних та звичаєвих міжнародно-правових норм?
3. Наведіть основні ознаки міжнародного звичаю. Який статус отримує звичаєве правило поведінки за умови відсутності згоди держав на його юридичну обов'язковість?
4. Проаналізуйте правову природу Будапештського меморандуму 1994 р.

Методичні вказівки до вивчення питань теми

Норма міжнародного права є первинним, базовим елементом всієї системи міжнародного права. Нормам міжнародного права властива більшість рис норм національного права, однак є в них і дуже суттєві відмінності, які, зокрема, стосуються структури, порядку утворення та забезпечення.

На особливу увагу заслуговує питання правотворчості у міжнародному праві. Ця тема є однією з найбільш складних для вивчення, адже процес міжнародної правотворчості не є чітко регламентованим та викликає безліч запитань як теоретичного, так і практичного характеру. Як наслідок, у науці міжнародного права також відсутня єдність думок щодо її поняття та визначальних характеристик.

Дуже важливо засвоїти, що більшість норм міжнародного права проходить два етапи створення та набуває своєї обов'язковості, тобто стає нормою, саме після надання їм юридичної сили державами на другому етапі (вираження *opinio juris*). Виокремлення двох етапів правотворчості у міжнародному праві (узгодження волі суб'єктів щодо змісту нормативного

припису та надання йому юридичної обов'язковості) допомагає відрізнити її від міжнародної нормотворчості, якій не властивий другий етап.

Питання щодо джерел міжнародного права є одним з найбільш дискусійних у його науці. Ця ситуація спричинена різним розумінням терміну «джерело права». Багато хто посилається у цьому питанні на ст. 38 Статуту Міжнародного суду ООН, у якій, однак, не зазначено перелік саме джерел міжнародного права, а лише ті засоби, до яких може звертатися суд, розглядаючи справи. Загальновизнаною є точка зору щодо наявності двох джерел міжнародно-правових норм: міжнародного договору та міжнародного звичаю. Поширеною є позиція щодо віднесення до їхнього кола також загальних принципів права та юридично обов'язкових рішень міжнародних організацій.

З огляду на нечіткість положень зазначеної статті та нові тенденції розвитку міжнародного права усі частіше можна зустріти пропозиції щодо розширення кола джерел міжнародного права та появи його нових «нетрадиційних» джерел. До них відносять, зокрема, юридичну практику, наукову доктрину, право справедливості, односторонні акти держав та інших суб'єктів міжнародного права, soft law, дипломатичний правовий діалог, багаторівневу кооперацію, гібридні публично-приватні угоди тощо. Усі вони мають різну правову природу, процедури утворення та, як наслідок, різний вплив на формування норм міжнародного права.

Після узагальненого розгляду процесу міжнародної правотворчості та різних міжнародних актів, тільки деякі з яких можуть розглядатися як джерела у суворо юридичному сенсі, студенти повинні проаналізувати роль держави як суб'єкта міжнародної правотворчості та вміти сформулювати її позицію із урахуванням відмінностей між різними актами.

Рекомендована література та нормативні матеріали

1. Міжнародне публічне право: підручник у 2 т. / В. В. Мицик та ін. Харків: Право, Т.1. Основи теорії. 2020. 416 с.
2. Нігреєва О.О. Правотворчість у міжнародному праві: окремі питання. *Формування і розвиток правотворчості в умовах трансформації суспільства*: колект. монографія / за ред. В. П. Плавича. Одеса: Фенікс, 2018. С. 267–293.
3. Статут Організації Об'єднаних Націй та Статут Міжнародного Суду 1945 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_010 (ст. 38 Статуту Міжнародного Суду).
4. Конституція України від 28.06.1996 (дата оновлення: 01.01.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
5. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 (редакція від 11.04.2021). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>

Тема 4. Міжнародні договори як джерела міжнародного та національного права України

Лекція

Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 р. Поняття міжнародного договору. Етапи (стадії) укладання міжнародних договорів. Порядок набуття чинності міжнародним договором. Питання внесення застережень до міжнародних договорів, юридичні наслідки застережень. Дія міжнародного договору. Порядок виконання міжнародних договорів. Чинність міжнародних договорів. Припинення і призупинення міжнародних договорів: юридичні підстави і правові наслідки. Особливості укладання та дії міжнародних договорів за Законом України «Про міжнародні договори» 2004 р. Дотримання і виконання міжнародних договорів України. Зупинення та припинення міжнародних договорів України. Проблеми взаємодії міжнародного договору і правової системи України.

Семінарське заняття

Частина 1

1. Поняття та види міжнародних договорів, їх визначальні характеристики.
2. Порядок та етапи укладення міжнародного договору. Способи вираження згоди держав на обов'язковість для них міжнародного договору.
3. Дія міжнародного договору (в часі, просторі, щодо третіх осіб).
4. Забезпечення виконання міжнародних договорів.
5. Підстави та наслідки недійсності міжнародного договору.
6. Припинення дії міжнародних договорів: види, наслідки.

Частина 2

1. Особливості укладання та дії міжнародних договорів за Законом України «Про міжнародні договори» 2004 р.
2. Ратифікація та затвердження міжнародних договорів в Україні.
3. Дотримання і виконання міжнародних договорів України.
4. Зупинення та припинення міжнародних договорів України.
5. Проблеми взаємодії міжнародного договору і правової системи України.

Контрольні запитання до семінарського заняття

1. Чи існують усні міжнародні договори?
2. Які етапи укладання міжнародного договору є обов'язковими?

3. У чому полягає значення реєстрації міжнародних договорів у Секретаріаті ООН?
4. У чому відрізняються наслідки визнання міжнародного договору недійсним та припинення його дії?
5. Як різняться денонсація та анулювання міжнародного договору?
6. Чим відрізняється процедура укладання міжнародних договорів за Законом України 2004 р. та Віденською конвенцією 1969 р. ?

Методичні вказівки до вивчення питань теми

Міжнародний договір – одне з двох основних джерел міжнародного права. Саме це спричинило формування цілої галузі міжнародного права, присвяченої різноманітним аспектам укладання, дії, зміни та припинення міжнародних договорів.

Отже, у процесі підготовки до теми студенти мають ознайомитися не тільки із джерелами міжнародного права, такими як: Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 р., Віденська конвенція про право договорів між державами та міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями 1986 р., але й з відповідним законодавством України, перш за все, Конституцією України (ст. 9 та 18) та Законом України «Про міжнародні договори» 2004 р.

Вивчаючи характеристики міжнародних договорів, необхідно окрему увагу приділити питанню їхньої класифікації, зокрема, вміти пояснити різницю між відкритими та закритими міжнародними договорами, між договорами універсального та міжрегіонального характеру.

Одним із найважливіших питань теми є питання етапності укладання міжнародних договорів. У цьому аспекті необхідно розуміти значення того чи іншого етапу у процесі набрання міжнародним договором юридичної сили. Зокрема, студенти мають знати процедури, за допомогою яких держава може висловити згоду на юридичну обов'язковість міжнародного договору для неї. Найпоширенішою з них є ратифікація договору, однак в Україні це не єдина процедура надання обов'язковості міжнародним угодам. Важливо вміти пояснити, які саме договори підлягають ратифікації в Україні, а які – іншим процедурам. Для повноти відповіді на питання щодо етапів укладання міжнародних договорів студенти мають розуміти юридичне значення та наслідки реєстрації міжнародних договорів у Секретаріаті ООН.

Окремо необхідно розглянути питання зміни міжнародних договорів. У цьому зв'язку важливо розрізнявати поняття «застереження» та «поправка».

Безсумнівно, розгляд теми не може бути повним без висвітлення питань їхньої дії. Зокрема, потрібно зупинитись на просторових, часових та суб'єктних межах дії міжнародних договорів. Студенти також повинні вміти розкрити значення принципу сумлінного виконання міжнародних зобов'язань. На окрему увагу заслуговує питання забезпечення дії міжнародних договорів.

Вивчаючи питання припинення дії міжнародних договорів, необхідно розрізнявати його випадки із випадками визнання міжнародного договору недійсним, адже ці ситуації мають цілковито різні юридичні наслідки. Недійсним міжнародний договір може бути визнаний унаслідок дефекту волі, форми, змісту чи суб'єкта. Потрібно надати пояснення та навести приклади цих випадків. У свою чергу, припинення договору може бути вольовим або ж автоматичним. Студенти мають перерахувати способи, що належать до цих двох категорій. Зокрема, необхідно пояснити різницю між денонсацією та анулюванням договору.

Хоча правові норми, які визначають порядок укладання, дії, виконання, зміни та припинення дія міжнародних договорів, у міжнародному та національному праві багато у чому співпадають, національна процедура у питаннях укладання є більш деталізованою. Водночас інші аспекти у Законі України 2004 р. висвітлені лише у загальних положеннях. Студенти мають вміти пояснити, чим відрізняється процедура укладання міжнародних договорів за Законом України 2004 р. та Віденською конвенцією 1969 р. та розуміти, чи дійсно у інших процедурах міжнародне та національне право стосовно міжнародних договорів мають відмінності.

Рекомендована література та нормативні матеріали

1. Гердеген М. Міжнародне право. Київ : К.І.С., 2011. 516 с.
2. Мицик В. В., Буроменський М. В., Гнатовський М. М. Міжнародне публічне право: підручник. Харків: Право. Т. 2. Основні галузі. 2020. 624 с.
3. Віденська конвенція про право договорів між державами та міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями 1986 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_a04
4. Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/995_118
5. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 (редакція від 11.04.2021). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>

Тема 5. Звернення до міжнародних судів та арбітражу як один з основних засобів вирішення міжнародних спорів

Лекція

Принцип мирного вирішення міжнародних спорів. Розрізнення міжнародної спірної ситуації, міжнародного спору, міжнародного конфлікту. Засоби вирішення міжнародних спорів. Дипломатичні та правові засоби вирішення міжнародних спорів. Поняття міжнародного суду та міжнародного арбітражу. Особливості їхньої структури та принципу дії. Система міжнародних судових інституцій. Міжнародні суди як ефективний засіб захисту прав України у конфлікті із Російською Федерацією. Характеристика

окремих установ, де розглядаються чи розглядалися справи за участі України. Міжнародний Суд ООН. Справа про острів Зміїний (2009 р.). Справа «Україна проти Російської Федерації» (розпочато у 2017 р.). Регіональні та спеціальні судові установи. Європейський суд з прав людини та Україна. Міжнародний трибунал з морського права. Справа «Україна проти Росії» (2018 р.). Міжнародний центр з врегулювання інвестиційних спорів (ІКСІД) та інші інвестиційні арбітражі. Інвестиційні спори за участю України та українських компаній. Постійний арбітражний суд в Гаазі, спори за участі України (розпочато у 2016 та 2019 рр.). Арбітражний інститут Торгової палати Стокгольму. Питання утворення суду у справі про катастрофу МН17.

Семінарське заняття

Частина 1

1. Принцип мирного вирішення міжнародних спорів.
2. Засоби вирішення міжнародних спорів.
3. Міжнародна судова процедура як засіб вирішення міжнародних спорів.
4. Відмінності між міжнародними судами та арбітражем. Система міжнародних судових інституцій.
5. Міжнародний Суд ООН. Справа про острів Зміїний (2009). Справа «Україна проти Російської Федерації» (розпочато у 2017 р.).
6. Регіональні та спеціальні судові установи. Європейський суд з прав людини та Україна. Міжнародний трибунал з морського права. Справа «Україна проти Росії» (2018).

Частина 2

1. Міжнародна арбітражна процедура як засіб вирішення міжнародних спорів.
2. Постійний арбітраж та арбітраж «ad hoc».
3. Особливості організації та роботи міжнародних арбітражів, їх види.
4. Міжнародний центр з врегулювання інвестиційних спорів (ІКСІД) та інші інвестиційні арбітражі. Інвестиційні спори за участю України та українських компаній.
5. Постійний арбітражний суд в Гаазі. Міжнародні комерційні арбітражі. Арбітражний інститут Торгової палати Стокгольму.

Контрольні запитання до семінарського заняття

1. У чому відмінності міжнародної спірної ситуації, міжнародного спору, міжнародного конфлікту?
2. Як різняться міжнародні арбітражні та міжнародні судові органи?

3. Чи можуть до міжнародних судів та арбітражу звертатися приватні суб'єкти?
4. Чи є юрисдикція Міжнародного Суду ООН обов'язковою або факультативною?
5. Яку силу мають рішення міжнародних судів та арбітражів?

Методичні вказівки до вивчення питань теми

Дві світові війни, які відбулися у ХХ ст., продемонстрували, що мирне вирішення міжнародних спорів – єдино можливий варіант виживання людства. Отже, уважне вивчення та дослідження мирних процедур та засобів вирішення спорів у міжнародних відносинах є вкрай важливим для збереження миру та підтримання безпеки на планеті.

Вивчення теми цікаво розпочати з розгляду еволюції формування основного принципу міжнародного права – принципу мирного вирішення міжнародних спорів, адже, як відомо, війна протягом довгого часу залишалася легальним засобом вирішення спорів між державами.

Для розробки дієвого механізму запобігання збройним міжнародним конфліктам необхідно визначитись із поняттям міжнародного спору, розрізняючи його із міжнародною спірною ситуацією, а також із міжнародним конфліктом. На жаль, незважаючи на наявність правової регламентації засобів мирного вирішення міжнародних спорів, чіткі нормативні визначення відсутні, що ускладнює застосування мирних процедур врегулювання.

Розглядаючи окремі засоби мирного вирішення міжнародних спорів, варто зіставляти ті з них, що є схожими між собою, та виокремлювати їхні особливості. Так, необхідно проаналізувати схожі та відмінні риси переговорів та консультацій, добрих послуг та посередництва, слідчої та погоджувальної процедур.

Важливо зупинитися також на детальному розгляді правових засобів вирішення міжнародних спорів, а саме: зверненні до міжнародних арбітражів та міжнародних судів. Вони займають окреме місце у системі мирного врегулювання, адже їхні рішення, на відміну від усіх інших засобів вирішення спорів, мають обов'язкову силу для конфліктуючих сторін. Разом з тим існують багато рис, що різнять їх між собою. В першу чергу, мова йде про організаційні особливості. Студенти мають звернути увагу на те, що арбітражна процедура є більш гнучкою та передбачає більше залучення сторін спору, більшу конфіденційність, є більш оперативною.

При підготовці до теми варто розібратися із сучасною системою міжнародних судових інституцій (як власне судів, так і арбітражів), вміти відрізнити суди за суб'єктним, просторовим, часовим, юрисдикційним та іншими критеріями.

Окрему увагу потрібно звернути на суди, у яких розглядалися або наразі розглядаються справи за участю України, адже у контексті конфлікту із Російською Федерацією звернення до міжнародних судів та арбітражу є дуже

ефективним засобом захисту національних інтересів. У цьому зв'язку потрібно звернутися до практики Міжнародного Суду ООН, Міжнародного трибуналу з морського права, Європейського суду з прав людини, Постійного арбітражного суду в Гаазі. Посилання на відповідні справи студенти можуть знайти у списку рекомендованих джерел.

Для повного розгляду теми корисним буде дослідити також особливості функціонування міжнародних інвестиційних арбітражів, особливо, Міжнародного центру з врегулювання інвестиційних спорів (ІКСІД), та міжнародних комерційних арбітражів, зокрема, Арбітражного інституту Торгової палати Стокгольму.

Рекомендована література та нормативні матеріали

1. Міжнародне публічне право: підручник у 2 т. / В. В. Мицик та ін. Харків: Право. Т.1. Основи теорії. 2020. 416 с.
2. Степаненко К.В. Поняття, ознаки та види міжнародних судових установ. *Альманах міжнародного права*. 2020. № 23. С. 46–54.
3. Конвенція про мирне вирішення міжнародних зіткнень 1907 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_938
4. Конвенція з примирення і арбітражу в рамках НБСЄ 1992 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_a11
5. Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами 1965 р. (ратифікована Законом від 16 березня 2000 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_060#Text
6. Статут Організації Об'єднаних Націй та Статут Міжнародного Суду 1945 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_010

Тема 6. Участь України у Світовій організації торгівлі

Лекція

Характеристика СОТ, її цілі та структура. Вступ України в СОТ. Право СОТ, його джерела та принципи. Орган з вирішення спорів СОТ: структура, юрисдикція, принципи роботи. Спори за участю України в Органі з вирішення спорів СОТ. Застосування права СОТ за межами організації. Арбітраж ad hoc між ЄС та Україною щодо мораторію на експорт лісоматеріалів. Роль права СОТ у вирішенні спору.

Семінарське заняття

1. Характеристика СОТ, її цілі та структура.
2. Право СОТ як інститут міжнародного економічного права.
3. Орган з вирішення спорів СОТ: структура, юрисдикція, принципи роботи.

4. Спори за участю України в Органі з вирішення спорів СОТ.
5. Застосування права СОТ у контексті арбітражу ad hoc між ЄС та Україною щодо мораторію на експорт лісоматеріалів.

Контрольні запитання до семінарського заняття

1. Які основні джерела права СОТ?
2. Охарактеризуйте проблему діяльності Органу з вирішення спорів СОТ у зв'язку із позицією США у 2019–2021 рр.
3. Які винятки з режиму вільної торгівлі між членами СОТ передбачено у ст. 20 та 21 ГАТТ?
4. Яку роль відіграє право СОТ у вирішенні спору між ЄС та Україною щодо мораторію на експорт лісоматеріалів?

Методичні вказівки до вивчення питань теми

Утворення у 1995 р. Світової організації торгівлі (СОТ) пожвавило процес міжнародної лібералізації торгівлі, спрямований на більш вільний транскордонний рух товарів та послуг, що сприяє підвищенню конкуренції та якості. Вступ України СОТ у 2008 р. обумовив зростання інтересу серед юристів-міжнародників до права та особливостей діяльності цієї організації, адже перебування у ній надає певні торговельні переваги учасникам, але разом накладає на державу й значні зобов'язання.

Слід відзначити, що право СОТ включає багато джерел, особливості яких дозволяють казати про формування окремого правового режиму – права СОТ. Особливу увагу слід зосередити на Генеральній угоді з тарифів і торгівлі (ГАТТ 1947), що наразі є частиною Марракеської угоди про утворення СОТ 1994 р.

На окрему увагу студентів заслуговує орган з вирішення спорів СОТ. Студенти повинні знати структуру, юрисдикцію, принципи роботи та застосоване право, до якого звертаються арбітри, вирішуючи спори. Готуючись до семінарського заняття, потрібно знайти інформацію про сучасний стан роботи Апеляційного органу, яка з 2019 р. була заблокована США, та зупинитись на альтернативних домовленостях про тимчасовий розгляд спорів в апеляційній інстанції органу.

Корисним є ознайомитись із сутністю спорів за участю України в Органі з вирішення спорів СОТ та визначити причини програшів у деяких з них. Слід розуміти, що право СОТ інколи застосовується для врегулювання економічних відносин навіть за межами організації. Так, в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС 2014 р. міститься значна кількість відсилань до права СОТ, що обумовлює необхідність його дотримання також в рамках виконання цієї угоди. У цьому зв'язку на окрему увагу заслуговує арбітраж ad hoc між ЄС та Україною щодо мораторію на експорт лісоматеріалів, який завершився у 2020 р. також із негативним результатом для України.

Необхідно визначити роль права СОТ, зокрема ГАТТ 1947/1994, у вирішенні цього спору.

Рекомендована література та нормативні матеріали

1. Мицик В. В., Буроменський М. В., Гнатовський М. М. Міжнародне публічне право: підручник. Харків: Право. Т. 2. Основні галузі. 2018. 624 с.
2. Посібник щодо механізму врегулювання суперечок у рамках СОТ: Проект Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) з торговельної політики України, 2016. URL: <https://www.me.gov.ua>
3. Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ 1947/1994). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_264#Text
4. Угода про заснування Світової організації торгівлі 1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_342#Text
5. Генеральна угода про торгівлю послугами 1994 р. (ГАТС) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_017#n3
6. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності 1994 р. (ТРИПС). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#n3
7. The Final Report of the Arbitration Panel on “Restrictions applied by Ukraine on exports of certain wood products to the European Union” (“Ukraine-Wood products”) of 11 December 2020. URL: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2020/december/tradoc_159181.pdf

Тема 7. Міжнародний кримінальний суд та Україна: питання взаємодії

Лекція

Міжнародне кримінальне право. Міжнародна кримінальна відповідальність фізичних осіб. Міжнародний кримінальний суд: юрисдикція, структура, основні принципи діяльності. Римський статут Міжнародного кримінального суду 1998 р. Міжнародні злочини, що входять до юрисдикції Міжнародного кримінального суду. Проблема ратифікації Україною Римського статуту. Потенційні питання імплементації положень Римського статуту у національну правову систему. Розгляд Міжнародним кримінальним судом звернень України ad hoc про визнання юрисдикції суду щодо подій на Майдані, у Криму та на Сході України.

Семінарське заняття

1. Міжнародна кримінальна відповідальність фізичних осіб: історичний аспект.
2. Римський статут Міжнародного кримінального суду 1998 р. як основне джерело міжнародного кримінального права.

3. Міжнародний кримінальний суд: юрисдикція, структура, основні принципи діяльності.
4. Міжнародні злочини: геноцид, злочини проти людяності, військові злочини, агресія.
5. Розгляд Міжнародним кримінальним судом звернень України про визнання юрисдикції суду *ad hoc* щодо подій на Майдані, у Криму та на Сході України.
6. Проблема ратифікації Україною Римського статуту.

Контрольні запитання до семінарського заняття

1. Чому у літературі по-різному визначають предмет міжнародного кримінального права?
2. Надайте визначення міжнародних злочинів та наведіть їх різновиди.
3. Чи може Міжнародний кримінальний суд засудити за кримінальні злочини міжнародного характеру?
4. Охарактеризуйте принципи роботи Міжнародного кримінального суду.

Методичні вказівки до вивчення питань теми

Міжнародне кримінальне право є однією з найбільш дискусійних галузей міжнародного права, адже протягом довгого часу багато хто з вчених не визнавав її наявності. Проблема полягає у тому, що здійснення кримінальної юрисдикції було раніше невід'ємною складовою суверенітету держави. Крім того, донедавна дуже важко було казати саме про *міжнародну* кримінальну відповідальність індивіду, адже постійних міжнародних кримінальних судових органів не існувало. Однак заснування Міжнародного кримінального суду дозволяє казати про інституційне оформлення інституту міжнародної кримінальної відповідальності, а отже, й міжнародного кримінального права.

Окрім міжнародних відносин, пов'язаних із притягненням до міжнародної кримінальної відповідальності, до предмета міжнародного кримінального права потрапляють ще й інші правовідносини між державами та іншими суб'єктами міжнародного права із співробітництва у сфері боротьби із міжнародною злочинністю, а також у зв'язку з правовою допомогою у кримінальних справах. Достатньо широкий предмет галузі обумовлює наявність розгалуженої джерельної бази, із якою мають ознайомитись студенти.

Потрібно звернути увагу на перелік міжнародних злочинів, за які передбачено міжнародну кримінальну відповідальність. До них Статутом Міжнародного кримінального суду віднесені: геноцид, злочини проти людяності, військові злочини, агресія. Необхідно знати їхні склади та особливості.

Окремо слід розглянути питання притягнення фізичних осіб до кримінальної відповідальності за злочини міжнародного характеру (транснаціональні або конвенційні), такі як піратство, тероризм, работоргівля

тощо. На жаль, дотепер це відбувається за національним правом зацікавлених держав, що іноді залишає винних осіб без покарання. У цьому контексті необхідно визначитись із проблемами притягнення до відповідальності за збиття літака Boeing 777 (рейс МН 17) над територією Донецької області, що відбулося 17 липня 2014 р., розуміти особливості застосування різних видів кримінальної юрисдикції держав, вміти пояснити, чому слухання кримінальної справи проходить саме у Нідерландах, бути здатним оцінити, за яких умов притягнення до відповідальності за скоєння цього злочину могло б відбуватися у Міжнародному кримінальному суді.

Студенти мають бути знайомими з міжнародними судовими органами, створення яких передувало утворенню Міжнародного кримінального суду. Важливо знати його юрисдикцію та принципи діяльності, одним з яких є принцип додатковості (комплементарності), який означає, що суд може застосовувати свої повноваження тільки у випадку, коли держави не бажають чи не можуть притягти злочинця до відповідальності за нормами національного права. Водночас потрібно розібратися із особливостями так званого визнання юрисдикції суду ad hoc. Це є важливим з огляду на визнання у 2014 р. та 2015 р. Україною юрисдикції суду щодо подій на Майдані, у Криму та на Сході України. Студенти мають також бути знайомими з покараннями, які може призначати суд, та порядком їх відбування особами, визнаними винними у скоєнні міжнародних злочинів.

Наостанок здобувачам слід сформулювати позицію щодо необхідності ратифікації Україною Римського статуту, визначивши переваги та можливі негативні наслідки такого рішення.

Рекомендована література та нормативні матеріали

1. Мицик В. В., Буроменський М. В., Гнатовський М. М. Міжнародне публічне право: підручник. Харків: Право. Т. 2. Основні галузі. 2020. 624 с.
2. Міжнародне кримінальне право (співробітництво держав у протидії злочинності) : підручник / В. А. Гринчак та ін. Харків: Право, 2019. 440 с.
3. Be Hoon, Marieke. Navigating the Legal Horizon: Lawyering the MH17 Disaster. *Utrecht Journal of International and European Law*. 2017. № 33(84). P. 90-119
4. Римський статут Міжнародного кримінального суду 1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
5. Звіт про дії з попереднього вивчення ситуацій у 2020 р. (Україна): Канцелярія Прокурора Міжнародного кримінального суду. URL: <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=2020-otp-rep-PE-UKR>

4. КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Визначення міжнародного права.
2. Особливості міжнародного права у порівнянні із національним правом.
3. Теорії співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права.
4. Моністична теорія співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права.
5. Дуалістична теорія співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права.
6. Співвідношення міжнародного права та національного права України.
7. Міжнародно-правовий та внутрішньодержавний механізм реалізації норм міжнародного права.
8. Поняття імплементації у вузькому та широкому значенні.
9. Способи імплементації (трансформація, пряма рецепція, бланкетна рецепція, посилання).
10. Імплементація як процес реалізації міжнародних зобов'язань держави.
11. Реалізація міжнародних зобов'язань в Україні.
12. Поняття міжнародної нормотворчості та правотворчості.
13. Джерела міжнародного права.
14. Міжнародна договірна та звичаєва правотворчість.
15. «М'яке право» як регулятор міжнародних відносин.
16. Правотворче значення рішень міжнародних судів.
17. Односторонні акти держав як джерело міжнародних зобов'язань.
18. Правова природа Будапештського меморандуму 1994 р.
19. Концепція естопеля в міжнародному праві.
20. Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 р.
21. Поняття та види міжнародних договорів.
22. Етапи (стадії) укладання міжнародних договорів.
23. Порядок набуття чинності міжнародним договором.
24. Дія міжнародного договору у просторі, часі, по колу осіб.
25. Чинність міжнародних договорів. Визнання їх недійсними.
26. Припинення і призупинення міжнародних договорів: юридичні підстави і правові наслідки.
27. Особливості укладання та дії міжнародних договорів за Законом України «Про міжнародні договори» 2004 р.
28. Принцип мирного вирішення міжнародних спорів.
29. Розрізнення міжнародної спірної ситуації, міжнародного спору, міжнародного конфлікту.
30. Засоби вирішення міжнародних спорів.
31. Поняття міжнародного суду, особливості структури та принципу дії.
32. Поняття міжнародного арбітражу, особливості структури та принципу дії.
33. Система міжнародних судових установ.

34. Міжнародний суд ООН. Справа про острів Зміїний (2009). Справа «Україна проти Російської Федерації» (розпочато у 2017 р.).
35. Регіональні та спеціальні міжнародні судові установи.
36. Європейський суд з прав людини та Україна.
37. Міжнародний трибунал з морського права. Справа «Україна проти Росії» (2018).
38. Постійний арбітражний суд в Гаазі, справи «Україна проти РФ» (розпочато у 2016 та 2019 рр.)
39. Характеристика СОТ, її цілі та структура.
40. Право СОТ, його джерела та принципи.
41. Орган з вирішення спорів СОТ: структура, юрисдикція, принципи роботи.
42. Застосування права СОТ у контексті арбітражу ad hoc між ЄС та Україною щодо мораторію на експорт лісоматеріалів.
43. Міжнародне кримінальне право як галузь міжнародного права.
44. Міжнародна кримінальна відповідальність фізичних осіб.
45. Римський статут Міжнародного кримінального суду 1998 р.
46. Міжнародний кримінальний суд: юрисдикція, структура.
47. Основні принципи діяльності Міжнародного кримінального суду.
48. Міжнародні злочини, що входять до юрисдикції Міжнародного кримінального суду.
49. Розгляд Міжнародним кримінальним судом звернень України ad hoc проти РФ.
50. Проблема ратифікації Україною Римського статуту.

5. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

I. Нормативні джерела

1. Міжнародні акти

1. Віденська конвенція про право договорів між державами та міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями 1986 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_a04
2. Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 р. (ратифікована із застереженням і заявою Президією Верховної Ради УРСР 14. 04. 1986). URL: http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/995_118
3. Віденська конвенція про правонаступництво держав щодо договорів 1978 р. (ратифікована Постановою Верховної Ради України № 2608-ХІІ від 17.09.1992) URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_185
4. Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ 1947/1994). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_264#Text
5. Генеральна угода про торгівлю послугами 1994 р. (ГАТС) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_017#n3
6. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН 1970 р. : Прийнята 24.10.1970 Резолюцією № 2625 (XXV) Генеральної Асамблеї ООН. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_569
7. Договір про нерозповсюдження ядерної зброї 1968 р. (ратифікований Законом № 248/94-ВР від 16.11.1994). URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_098
8. Домовленість про правила та процедури вирішення спорів (Додаток 2 до Угоди про заснування СОТ 1994 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_019#Text
9. Заключний акт Наради з безпеки та співробітництва в Європі 1975 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_055/page1
10. Конвенція про міжнародні мирні угоди, досягнуті унаслідок медіації, 2018 р. URL: <https://treaties.un.org/doc/Treaties/2019/05/20190501%2004-11%20PM/Ch-XXII-4.pdf>
11. Конвенція про мирне вирішення міжнародних зіткнень 1907 р. (ратифікована Президією Верховної Ради СРСР 07.03.1955). URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_938
12. Конвенція ООН з морського права 1982 р. (ратифікована Законом № 728-XIV від 03.06.1999). URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_185
13. Конвенція про запобігання злочинів геноциду і покарання за нього 1948 р. (ратифікована Президією Верховної Ради УРСР 15.11.1954). URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_155

14. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (ратифікована Законом № 475/97-ВР від 17.07.1997). URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_004 .
15. Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами 1965 р. (ратифікована Законом від 16.03.2000). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_060#Text
16. Манільська декларація про мирне вирішення міжнародних спорів: Резолюція № 37/10 Генеральної асамблеї ООН від 15.11.1982. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_568#Text
17. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (Будапештський меморандум) від 05.12.1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158#Text
18. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму 1997 р. (ратифікована Законом № 149-IV від 12.09.2002). URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_518
19. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 р. (ратифікована Президією Верховної Ради УРСР 21.01.1969). URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_105 .
20. Римський статут Міжнародного кримінального суду 1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
21. Статут Організації Об'єднаних Націй та Статут Міжнародного Суду 1945 р. (ратифікований Указом Президії Верховної Ради СРСР 20.08.1945). URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_010
22. Угода про заснування Світової організації торгівлі 1994 р. (ратифікована Законом № 250-VI від 10.04.2008). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_342#Text
23. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності 1994 р. (ТРИПС). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#n3
24. Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation) / International Court of Justice (in proceedings since 2019). URL: <https://www.icj-cij.org/en/case/166>
25. Case Concerning the Detention of Three Ukrainian Naval Vessels (Ukraine v. Russian Federation) (2019) / International Tribunal for the Law of the Sea. URL: https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/26/published/C26_Order_20190525.pdf
26. Dispute Concerning the Detention of Ukrainian Naval Vessels and Servicemen (Ukraine v. the Russian Federation) / Permanent Court of Arbitration (in proceedings since 2019). URL: <https://pca-cpa.org/ru/cases/229/>
27. Dispute Concerning Coastal State Rights in the Black Sea, Sea of Azov, and Kerch Strait (Ukraine v. the Russian Federation) / Permanent Court of Arbitration (since 2019). URL: <https://pca-cpa.org/ru/cases/149/>

28. Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraine) : Judgment of the International Court of Justice, 2009. URL: <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3&k=95&case=132&code=ru&p3=5> .

29. The Final Report of the Arbitration Panel on “Restrictions applied by Ukraine on exports of certain wood products to the European Union” (“Ukraine-Wood products”) of 11 December 2020. URL: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2020/december/tradoc_159181.pdf

30. Ukraine V. Russia (re: Crimea) (application nos. 20958/14 and 38334/18): the European Court of Human Rights Grand Chamber Decision of 16 December 2020. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":\[\"001-207622\"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\)

2. Національне законодавство

1. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990. Відомості Верховної Ради України. 1990. № 31. С. 420

2. Конституція України від 28.06.1996 (дата оновлення: 01.01.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 (дата оновлення: 05.01.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

4. Про боротьбу із тероризмом: Закон України від 20.03.2003 (дата оновлення: 01.01.2022). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/638-15>

5. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 (дата оновлення: 02.12.2012). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>

6. Про державний кордон України: Закон України від 04.11.1991 (дата оновлення: 01.01.2022). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1777-12>

7. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 (редакція від 11.04.2021). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>

8. Про міжнародний комерційний арбітраж : Закон України від 24.02.1994 (дата оновлення: 15.12.2021). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4002-12>

2. Основна література

1. Буткевич В. Г. Мицик В. В., Задорожній О. В. Міжнародне право: Основи теорії: підручник. Київ: Либідь, 2002. 605 с.

2. Гердеген М. Міжнародне право. Переклад з нім. 9-го вид., перероб. і доп. Київ: К.І.С., 2011. 516 с.

3. Київець О. В. У пошуках міжнародного права: переосмислюючи джерела: монографія. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2011. 479 с.

4. Міжнародне кримінальне право (співробітництво держав у протидії злочинності) : підручник / В. А. Гринчак та ін.. Харків : Право, 2019. 440 с.

5. Міжнародне право. Основні галузі: підручник / В. Г. Буткевич та ін. Київ: Либідь, 2004. 816 с.
6. Міжнародне публічне право : підручник у 2 т. / В. В. Мицик та ін. Харків : Право. Т.1. Основи теорії. 2020. 416 с.
7. Мицик В. В., Буроменський М. В., Гнатовський М. М. Міжнародне публічне право: підручник. Харків : Право. Т. 2. Основні галузі. 2020. 624 с.
8. Нігреєва О. О. Міжнародне право: навч.-метод. посібник. Одеса: Атлант, 2012. 140 с.
9. Нігреєва О.О. Правотворчість у міжнародному праві: окремі питання: *Формування і розвиток правотворчості в умовах трансформації суспільства*: колект. монографія; за ред. В. П. Плавича. Одеса: Фенікс, 2018. С. 267–293.
10. Сироїд Т. Л. Міжнародне публічне право: підручник. Одеса: Фенікс, 2020. 744 с.

3. Додаткова література

1. Аносова Ю. В. Юрисдикція міжнародних судових органів щодо злочину геноциду : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11. Київ, 2018. 270 с.
2. Базов О. В. Юрисдикція Європейського суду з прав людини: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11. Київ, 2016. 230 с.
3. Боднар К. П. Особливості правової природи арбітражних механізмів міжнародного центру з врегулювання інвестиційних спорів (ІКСІД) : дис.. ... канд. юрид. наук: 12.00.11. Київ, 2016. 213 с.
4. Ващенко В. А. Денонсація міжнародних договорів в теорії та практиці сучасного міжнародного права: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11. Київ, 2019. 223 с.
5. Зулгарін В. Г. Особливості міжнародних договорів у галузі регулювання міжнародних торгових відносин: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11. Київ, 2021. 199 с.
6. Мануїлова А. І. Естопель як загальний принцип міжнародного права: дис. ... д-ра філософії: 293. Одеса, 2021. 250 с.
7. Мінченко А., Мазур А. Міжнародні нормативні акти як джерела регулювання зовнішньоекономічних відносин та їх співвідношення з національним законодавством України. *Господарське право і процес*. 2021. № 1. С. 64–68.
8. Нігреєва О. О. Примат міжнародного права за законодавством України: *матеріали Міжн. наук. конф. «Проблеми національної державності»* (Одеса, 26.03.2010). Одеса : Астропринт, 2010. С. 200–203.
9. Нігреєва О. О. Правотворчість у контексті джерел міжнародного права. *Юридичний вісник*. 2014. № 5. С. 157–162.
10. Нігреєва О. О. Судові рішення у системі джерел міжнародного права: зміна концепту. *Вісник Одеського національного університету. Серія «Правознавство»*. 2014. Т. 19, Вип. 2 (23). С. 80–86.

11. Нігрєєва О. О. International Courts in the International Law-making Process. *Вісник Одеського національного університету. Серія «Правознавство»*. 2014. Т. 19, Вип. 4 (25). С. 35–46.
12. Нігрєєва О.О. Загальні принципи права як регулятор міжнародних відносин: поняття та визначення. *Правова держава*. 2016. № 24. С. 197–201.
13. Нігрєєва О.О. Джерела міжнародного права у діяльності сучасних міжнародних кримінальних трибуналів. *Правова держава*. 2017. № 27. С. 154–159.
14. Нігрєєва О.О. «М'яке право» у міжнародній системі: до питання про зміст та функції. *Правова держава*. 2018. № 30. С.147–153
15. Оніщенко Н. Співвідношення внутрішньодержавного та міжнародного права: наукові реалії сьогодення. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2015. № 1(80). С. 29–36.
16. Панченко І.М. Проблеми делімітації Азовського моря та Керченської протоки. *Часопис Київського університету права*. 2020. №3. С. 365–369.
17. Посібник щодо механізму врегулювання суперечок у рамках Світової організації торгівлі: Проект Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) з торговельної політики України, 2016. URL: <https://www.me.gov.ua>
18. Сироїд Т. Л. Міжнародне публічне право. Міжнародний захист прав людини: посіб. для підготовки до зовн. незалеж. оцінювання. Харків : Право, 2021. 462 с.
19. Степаненко К.В. Поняття, ознаки та види міжнародних судових установ. *Альманах міжнародного права*. 2020. № 23. С. 46–54.
20. Стрельцова Є. Д. Теорія і практика уніфікації міжнародного права в умовах глобалізації (міжнародний та національно-правовий аспекти): автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.11. Одеса, 2020. 42 с.
21. Фоміна Л.О. Правове регулювання забезпечення безпеки учасників міжнародного кримінального судочинства : дис.. ... канд. юрид.наук: 12.00.11. Харків, 2017. 209 с.
22. Яворський Я. Т. Правовий статус Прокурора Міжнародного кримінального суду: дис. ... канд. юрид.наук: 12.00.11. Київ, 2018. 197 с.
23. Яценко О. М., Ускова Д. С. Досвід України у розв'язання міжнародних торговельно-економічних суперечок в рамках СОТ. *Вісник ХНАУ ім. В. В. Докучаєва. Серія: Економічні науки*. 2019. № 3. С. 193–206.

6. МЕТОДИ НАВЧАННЯ ТА СИСТЕМА КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

При вивченні курсу застосовуються такі методи навчання: словесний, наочний, практичний, що передбачають лекції, роботу з учбовою та спеціальною літературою, нормативними актами, індивідуальні бесіди. З найбільш важливих тем курсу проводяться семінарські заняття. На них можуть використовуватись різні форми та методи навчання і контролю знань студентів: доповіді, експрес-опитування, доповнення відповіді, співбесіда, вільна дискусія, обговорення рефератних повідомлень, розв'язання казусів, виконання самостійних і контрольних робіт, індивідуальні завдання та інші. Рівень знань, підготовленості, ерудиції, активності студентів на семінарах викладач оцінює самостійно.

Навчальна дисципліна «Проблеми взаємодії міжнародного права з правовою системою України» викладається за кредитно-модульною системою організації навчального процесу.

Оцінювання знань студентів повинно сприяти реалізації низки завдань, зокрема:

- підвищенню мотивації студентів до системного навчання, переорієнтація їх цілей з отримання позитивної оцінки на формування системних, стійких знань, умінь і навичок;
- забезпеченню відкритості контролю;
- подоланню суб'єктивізму при оцінюванні знань;
- розвитку творчого мислення студентів та підвищення ефективності навчального процесу.

Ця дисципліна вивчається протягом одного семестру та складається з 3х змістовних модулів (ЗМ). Оцінювання знань студентів здійснюється шляхом виконання індивідуальних завдань, які включають *поточний* та *підсумковий* контроль.

Під час вивчення дисципліни здобувачі за бажанням виконують творчу роботу у вигляді наукової доповіді. Метою проведення цієї роботи є: закріплення, поглиблення і узагальнення знань, отриманих студентами під час набуття теоретичних і практичних навичок та їхнього використання при розв'язанні теоретичних і практичних завдань, пов'язаних із правовим врегулюванням міжнародних та національних відносин.

При виконанні роботи студент повинен продемонструвати вміння роботи в сфері науково-дослідної діяльності, здатність опрацювання нормативних матеріалів, вміння творчого й оригінального вирішення складних завдань.

Завдання студенти виконують самостійно протягом вивчення дисципліни на тлі проведення консультацій із викладачем дисципліни відповідно до графіка навчального процесу.

Робота повинна містити такі елементи наукового дослідження, як: практична значущість; комплексний і системний підходи до вирішення поставленого завдання; використання сучасної методології та наукових

розробок та досліджень за обраною темою; застосування оригінального підходу до вирішення поставленого завдання.

Викладення матеріалу має починатися із вступної частини, де студент повинен продемонструвати теоретичну та практичну значущість обраної теми, довести її актуальність. Основна частина має містити викладення необхідного матеріалу за темою. На завершення студент повинен дійти власних висновків та надати рекомендації щодо вирішення окреслених у вступі проблем.

Оформлення доповіді має відповідати наступним вимогам.

Обсяг роботи не повинен перевищувати 7000 знаків та пробілів. Список використаної літератури має містити опрацьовані під час виконання роботи нормативні акти, теоретичні джерела із зазначенням автору чи авторів, назви роботи, року і місця видання, оформлені відповідно до вимог державного стандарту з бібліографічного опису ДСТУ 8302:2015.

Зразки для оформлення списку використаної літератури:

1. Віденська конвенція про право договорів між державами та міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями 1986 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_a04
2. Ващенко В. А. Денонсація міжнародних договорів в теорії та практиці сучасного міжнародного права: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11. Київ, 2019. 223 с.
3. Мицик В. В., Буроменський М. В., Гнатовський М. М. Міжнародне публічне право: підручник. Харків: Право. Т. 2. Основні галузі. 2020. 624 с.
4. Нігреєва О. О. Правотворчість у міжнародному праві: окремі питання. *Формування і розвиток правотворчості в умовах трансформації суспільства*: колект. монографія / за ред. В. П. Плавича. Одеса: Фенікс, 2018. С. 267–293.
5. Нігреєва О. О. Міжнародна правотворчість крізь призму юридичного процесу. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2015. № 3. С. 162–167.
6. Щокін Ю. В. Міжнародно-правовий звичай: проблеми теорії та практики: монографія. Харків: Право, 2012. 456 с.

Орієнтовні теми для написання наукової доповіді:

1. Особливості механізму реалізації норм міжнародного права: міжнародна-правова та внутрішньодержавна складові.
2. Концепція естопеля в міжнародному публічному праві.
3. Питання ратифікації Україною Римського статуту Міжнародного кримінального суду.

Студенти мають право обрати тему на власний розсуд відповідно до програми курсу, попередньо узгодивши її з викладачем. Бали, отримані за виконання роботи (максимально – 20), враховуються при проведенні підсумкового контролю.

Результати роботи студентів протягом семестру оцінюються за 100-бальною системою. За результатами оцінювання змістового модуля студентам виставляються бали. Максимальна кількість балів, що може

набрати студент за ЗМ дорівнює 20-ти, 15-ти та 25-ти балам. 40 балів надаються студентові у випадку успішного проходження підсумкового контролю. Під час викладання матеріалу лекцій лектор може здійснювати контрольні опитування студентів.

У випадку відсутності студента на лекції або семінарському занятті він зобов'язаний відпрацювати пропущене заняття через усне опитування в позааудиторний час (час консультацій викладача). Невідпрацьовані заняття вважаються незданими, і за них не нараховується оцінка в балах.

Таким чином, за цю дисципліну студентом може бути отримано максимально 100 балів.

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота							Підсумковий контроль (залік)	Сума
Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2		Змістовий модуль 3				
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	40	100
5	5	5	5	5	5	5		
Поточний контроль у формі тестування (тестування бланкове) за змістовним модулем 1: 10 балів		Поточний контроль у формі тестування (тестування бланкове) за змістовним модулем 1: 5 балів		Поточний контроль у формі тестування (тестування бланкове) за змістовним модулем 1: 10 балів				
Разом за змістовним модулем 1: 20 балів		Разом за змістовним модулем 1: 15 балів		Разом за змістовним модулем 1: 25 балів				
Разом: 60 балів								